

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

№ 083688

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vilniaus Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyoziyovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 30.11.2024-yildagi
№364/5-sonli qarori bilan
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha, 08.05.2025-yildagi
№370/5-sonli qarori bilan
06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari
bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan milliy ilmiy
nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 464-sahifa.
2026-yil, sentabr.

MUNDARIJA

IQTISODIYOT FANLARI

КУРПАЯНИДИ КОНСТАНТИН ИВАНОВИЧ

Стратегии цифровой трансформации в Европейском союзе и потенциал институционального трансфера Французского опыта в Узбекистан.....11

ERGASHEV RUSTAM RAJABOVICH

Ilmiy ishlanmalar asosida Spin-off korxonalarini tashkil etish va rivojlantirishning bosqichli boshqaruv modeli.....25

ABDURAXMANOVA MUQADDAS TOXTASINOVNA

Temir yo'l transporti korxonalarida ekologik-iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ilg'or mexanizmlari.....34

ABDULLAYEV ILYOS AXMADOVICH, JABBOROV JAMOLIDDIN MUXAMMADJON O'G'LI

Surxondaryo viloyatida demografik jarayonlarning statistik tahlili.....44

XASANOV SANJARBEK ABDUMANNOBVICH

Sanoat korxonalarida raqamli transformatsiya darajasini baholash uslubiyoti ("Farg'onaazot" AJ misolida).....50

ABDURAZAKOVA NARGIZA RIXSIBAYEVNA

Aksiyadorlik jamiyatlarida xususiy kapital rentabelligiga ta'sir etuvchi omillar: O'zbekistonning uchta aksiyadorlik jamiyati misolida panel tahlil.....57

SULTANOVA ZUXRA JAKSILIKOVNA

Qaraqalpaqstan Respublikasida region ekonomikasini rivojlantirishda IT park xizmatini amalga oshirish masalalari ham paydalanilgan mumkinliklari.....69

ERGASHEV G'YOS BAXROM O'G'LI

Mamlakat qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportining yalpi ichki mahsulotdagi ulushini oshirish zarurati.....76

URMANOVA UMIDA XAKIMDJANOVNA

Sanoat tarmoqlariga investitsiyalarni jalb etish holati va rivojlanish tendensiyalari.....87

SHAMSIDDINOVA DILNOZA SHAVKAT QIZI

O'zbekiston charm poyabzal korxonalarida milliy brend qiymatini oshirishning marketing mexanizmlarini takomillashtirish.....97

MUSAYEV OZODJON SHAVKAT O'G'LI

Mehnat resurslarini boshqarishning zamonaviy usullari va ularning iqtisodiy samaradorligi.....106

XALIKCHAYEVA SADOKAT

Qum-shag'al mahsulotlarini realizatsiya qilishda soliq bazasini aniqlash metodologiyasi "Minimal narx" mexanizmining tatbiq chegaralarini takomillashtirish masalalari.....113

XUSANOV SHUXRAT BURXANOVICH

Moliyaviy hisobotlarni qalbakilashtirish xavfi ko'rsatkichlari tizimini ishlab chiqish.....122

QUDRATOV ALISHER ALIJANOVICH, QODIRQULOVA SEVINCH TOIR QIZI	
Qishloq xo'jaligida dukkakli mahsulotlarni yetishtirishda davlatning iqtisodiy tutgan o'rni.....	133
IKROMOVA IRODA	
Transport logistika korxonalari va koridorlari samaradorligini oshirishda milliy logistikani boshqarish markazi platformasi.....	139
AXMADOVA IRODA MUZAFFAR KIZI	
The economic role of professional tour guides in enhancing the quality of ecotourism services.....	153
SODIQOVA NIGORA TURAYEVNA	
Suv resurslari cheklangan sharoitda hududiy ixtisoslashuvni takomillashtirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan O'zbekiston sharoitida foydalanish.....	165
АСРОРОВА МАВЛУДА АБДУШУКУРОВА	
Кадровый потенциал в системе государственной научно-инновационной политики: сравнительный анализ опыта зарубежных стран.....	175
KULIBOYEV AZAMAT SHONAZAROVICH	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida tibbiy xizmatlar kalkulyatsiyasini shakllantirish va xarajatlar hisobining uslubiy muammolari.....	193
UMAROV JAVOHIR BAHODIR O'G'LI	
Tovar operatsiyalari hisobini avtomatlashtirishda integratsiyalashgan axborot tizimlarining roli: jahon tajribasi misolida.....	204
KADIROVA LAZOKAT YUREVNA	
Davlat moliyaviy nazorati jarayonlarini sun'iy intellekt yordamida riskka yo'naltirilgan raqamli nazorat modeli asosida takomillashtirish.....	212
BAXSHULLOYEV FERUZBEK	
The economics of digital water management: a critical review.....	226
TO'XTAYEV UMIDJON SHUHRAT O'G'LI	
Xususiy tibbiy xizmatlar raqobatbardoshligini oshirish iqtisodiy mexanizmi amal qilish tamoyillari.....	236
RAXIMOV ANVAR NORIMOVICH, MIRZAYOROVA HURIYAT UBAYDULLAYEVNA	
Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi tadbirkorligi samaradorligidagi hududiy tafovutlarni baholash.....	244
XURRAMOV XOLBEK XURRAM O'G'LI	
O'zbekistonning janubiy hududlarida anorchilik tarmog'ining rivojlanish tendensiyalari.....	251
ABDUSHEROZOVA MADINA SODIQJON QIZI	
Agrologistika korxonalarini rivojlantirish va shartnomaviy munosabatlarni takomillashtirish.....	258
ZARIKEYEVA MIYASAR MARATOVNA	
Ekonometrik modellashtirishda endogenlik muammosi: nazariy yondashuvlar va zamonaviy baholash usullari.....	264
KODIROVA GAVHAROI QUTBIDINOVNA	
Sanoat korxonalarining tashkiliy va iqtisodiy xususiyatlari.....	276

DJURAYEVA RUXSORA NEMATILLOYEVNA

Qishloq joylarida aholi turmush farovonligini yaxshilash va bandligini ta'minlash yo'llari (Buxoro viloyati misolida).....283

SULTANOV BAXODIR FAYZULLAYEVICH, SULTANOV AZIZBEK BAXODIR

O'G'LI

Qishloq xo'jaligida melioratsiyadan yashil-raqamli transformatsiyagacha: evolyutsion rivojlanish va boshqaruv modeli.....290

BAYMURATOVA ZINA AQILBEKOVNA

Improving the credit risk management system in commercial banks.....299

SHERQO'ZIYEVA UMIDA ULUG'BEK QIZI

Sun'iy intellekt ta'sirida mehnat bozori: texnologik ishsizlik, kasblar qayta taqsimlanishi va inson kapitaliga yangi talablar.....308

MASHARIPOVA SARVINOZ

Sanoat tarmoqlarida yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida energiya tejamkorligini oshirishda xorij tajribasi.....320

ACHILOV MASHRAB ULUG'BEKOVICH

Intensiv bog'dorchilikni modernizatsiyalashning resurs-integratsiyalashgan mexanizmi.....328

ABDULLAEV MUZAFFAR ABDUJABBAROVICH, KARIEVA GULNORA

ABDULLAEVNA, NARINBAEVA GULNORA KARIMOVNA

Prospects for the formation of the economic mechanism of innovation policy in the regions.....335

ABDULLAYEVA SHAXNOZA ERKINOVNA

O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimida sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....345

MAVRULOV RAVSHAN NEMATJONOVICH

Farg'ona vodiysidagi kichik biznes subyektlari faoliyati samaradorligini baholash.....351

QUDRATOV BAHODIR G'AYBULLAEVICH

Buxoro viloyatida elektron xizmatlarni rivojlantirishning hududiy iqtisodiy o'sishga ta'siri.....360

AZIZKHODJA AMONOVICH SHARIPOV

Ownership structure, marketing innovation and market performance in Uzbekistan: evidence from 2020–2025.....369

ABDULLAYEV ILYOS AXMADOVICH, HAMROYEV SAMANDAR ANVAR

O'G'LI

O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan oliy ta'lim tashkilotlari statistik ko'rsatkichlar va ularning dinamikasi.....377

ZAFAR QODIROV ABDIVAXBOVICH

The economic nature, necessity, classification, characteristics, and theoretical foundations of long-term asset valuation.....385

BOBOBEKOV BAXROM KAXXAROVICH

Raqamli iqtisodiyot sharoitida joriy aktivlarni tahlil qilishning axborot ta'minotini takomillashtirish va undan samarali foydalanish usullari.....397

KADIROVA MARALJON MATYAKUBOVNA

Innovatsion faoliyat asosida tekstil korxonalari raqobatbardoshligini baholash va rivojlantirish mexanizmlari.....403

MUSAYEVA NIGORA NURIDDINOVNA

Iqtisodiy taraqqiyotning yangi bosqichida O'zbekistonning rivojlanish modeli.....415

YORBEKOVA DILOROM MUXAMMADKULOVNA

Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi metodikasini takomillashtirish masalalari.....422

MUHAMMAD UMAR ASLAM

Agritourism as a driver of sustainable rural development in Uzbekistan: economic, environmental and socio-cultural perspectives.....431

XUDAYBERDIYEVA FILYURA MIRZAMASHRABOVNA

Yangi O'zbekiston taraqqiyotida yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish.....445

ISOQOV HASAN ABDUXALIMOVICH

Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoati innovatsion rivojlanishining ko'p omilli ekonometrik modelini ishlab chiqish.....454

SAGIEVA MOLDIR ORAZBAY QIZI, MADREYMOVA ALTINAY SARSENBAEVNA

Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdo va eksport salohiyatining hududiy iqtisodiy o'sishdagi roli.....464

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA TASHQI SAVDO VA EKSPORT SALOHIYATINING HUDUDIIY IQTISODIIY O'SISHDAGI ROLI

SAGIEVA MOLDIR ORAZBAY QIZI

University of innovation technologies, kafedra dotsent v.b.

E-mail: sagieva1191@uit.uz

ORCID: 0009-0006-4365-1518

MADREYMOVA ALTINAY SARSENBAEVNA

University of innovation technologies,

Moliya va moliyaviy texnologiyalar yo'nalishi talabasi

E-mail: altinaimadreyanova11@gmail.com

ORCID: 0009-0000-0744-2600

Annotatsiya. Mazkur maqolada Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdo faoliyatining hududiiy iqtisodiy o'sishga ta'siri va eksport salohiyatidan foydalanish holati tahlil qilingan. Tadqiqotda Qoraqalpog'iston Respublikasi statistika boshqarmasi hamda O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining rasmiy statistik ma'lumotlaridan foydalanilgan. 2023–2025-yillar davomida tashqi savdo aylanmasi, eksport, import va tashqi savdo balansi dinamikasi o'rganilgan. Shuningdek, 2025-yilda eksportning tovar va xizmatlar tarkibi, asosiy eksport hamkor davlatlar, meva-sabzavot, to'qimachilik va xizmatlar eksporti ko'rsatkichlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tashqi savdo, eksport, import, eksport salohiyati, iqtisodiy o'sish, hududiiy iqtisodiyot, tashqi savdo balansi, diversifikatsiya, xizmatlar eksporti.

Аннотация. В данной статье анализируется влияние внешнеторговой деятельности на региональный экономический рост и состояние использования экспортного потенциала в Республике Каракалпакстан. В исследовании использованы официальные статистические данные Управления статистики Республики Каракалпакстан и Национального комитета Республики Узбекистан по статистике. Изучена динамика внешнеторгового оборота, экспорта, импорта и внешнеторгового баланса за 2023–2025 годы. Также проанализированы структура экспорта товаров и услуг в 2025 году, основные страны-партнеры по экспорту, показатели экспорта плодоовощной, текстильной продукции и услуг.

Ключевые слова: внешняя торговля, экспорт, импорт, экспортный потенциал, экономический рост, региональная экономика, внешнеторговый баланс, диверсификация, экспорт услуг.

Abstract. This article analyzes the impact of foreign trade activities on regional economic growth and the state of utilizing export potential in the Republic of Karakalpakstan. The study utilized official statistical data from the Department of Statistics of the Republic of Karakalpakstan and the National Statistical Committee of the Republic of Uzbekistan. The dynamics of foreign trade turnover, exports, imports, and the foreign trade balance for 2023–2025 were studied. It also analyzes the structure of exports of goods and services in 2025, indicators of the main export partner countries, exports of fruits and vegetables, textiles and services.

Keywords: foreign trade, export, import, export potential, economic growth, regional economy, foreign trade balance, diversification, export of services.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida integratsiya jarayonlarining chuqurlashuvi sharoitida hududlarning tashqi savdo faoliyatini rivojlantirish va eksport salohiyatidan samarali foydalanish iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biriga aylanmoqda. Tashqi savdoning kengayishi mahalliy ishlab chiqaruvchilarning tashqi bozorlarga chiqishini ta'minlash bilan bir qatorda, ishlab chiqarish hajmini

oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, investitsiyalarni jalb etish, texnologik yangilanishni jadallashtirish va hududning iqtisodiy raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida eksport faoliyatini rivojlantirish, mahalliy mahsulotlarning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirish hamda tayyor mahsulot ishlab chiqarishni rag'batlantirish davlat iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 14-martdagi PF-47-son "Mahsulotlarni eksport qilish tartib-taomillarini takomillashtirish va qo'shilgan qiymatga ega tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonida eksport tartib-taomillarini takomillashtirish, mahalliy xomashyo asosida qo'shilgan qiymatga ega tayyor mahsulot ishlab chiqarishni rag'batlantirish hamda qayta ishlash sanoatining investitsiyaviy jozibadorligini oshirish asosiy maqsadlar sifatida belgilangan [1].

Mazkur vazifalar Qoraqalpog'iston Respublikasi uchun ham alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki hududning tabiiy resurslari, sanoat va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, to'qimachilik, oziq-ovqat, kimyo sanoati hamda xizmatlar sohasidagi imkoniyatlari tashqi bozorga yo'naltirilgan iqtisodiy faoliyatni kengaytirish uchun muayyan salohiyat yaratadi. Qoraqalpog'iston Respublikasining eksport salohiyatini oshirish masalasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 20-fevral kuni Qoraqalpog'iston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga bag'ishlangan yig'ilishida ham alohida ta'kidlangan. Unda hududning umumiy eksporti 2016-yilga nisbatan 3,5 baravar oshib, 2025-yilda 2,1 milliard AQSH dollariga yetgani, sanoat mahsulotlarining eksportga yo'naltirilish darajasi esa 30 foizga yetgani qayd etilgan. Shu bilan birga, barcha mavjud imkoniyatlardan foydalanib, Qoraqalpog'iston eksportini 900 million dollarga yetkazish muhim vazifa sifatida belgilangan.

Prezident yig'ilishida Qoraqalpog'istonning eksport va investitsiyaviy imkoniyatlari bilan bir qatorda, hududning geografik xususiyatlari ham hisobga olinishi zarurligi qayd etilgan. Xususan, shahar va tumanlar, ovullar o'rtasidagi masofalarning uzoqligi har bir hududning nisbiy ustunligidan samarali foydalanishni va iqtisodiy loyihalarni aniq hisob-kitoblar asosida shakllantirishni talab qilishi ta'kidlangan.

Shundan kelib chiqib, mazkur tadqiqotning maqsadi Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdo va eksport salohiyatining hududiy iqtisodiy o'sishdagi rolini statistik ma'lumotlar asosida baholash hamda eksport salohiyatidan samarali foydalanishning ustuvor yo'nalishlarini asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tashqi savdo va eksportning iqtisodiy o'sishga ta'siri xalqaro iqtisodiyotning muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda eksportning iqtisodiy o'sishga ta'siri faqat uning hajmi bilan emas, balki eksport tarkibi, mahsulotlar va tashqi bozorlarning diversifikatsiyasi, qo'shilgan qiymat

darajasi hamda eksport geografiyasining barqarorligi bilan bog'liq holda o'rganilmoqda.

Sarin, Mahapatra va Sood eksport diversifikatsiyasi hamda iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha 88 ta ilmiy tadqiqotni umumlashtirib, eksport diversifikatsiyasining iqtisodiy o'sishga ta'siri bo'yicha ko'plab empirik tadqiqotlarda ijobiy natijalar mavjudligini ko'rsatgan. Mualliflar, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda eksportning mahsulot va geografik tarkibini diversifikatsiya qilish tashqi daromadlarning barqarorligini oshirish bilan bir qatorda iqtisodiy o'sish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratishini ta'kidlaydi[2].

Trinh va Thuy 44 ta rivojlanayotgan va shakllanayotgan bozor iqtisodiyotlari bo'yicha 1995–2015-yillar ma'lumotlari asosida eksport diversifikatsiyasi va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni threshold regression modeli yordamida tadqiq qilgan. Tadqiqotda mahsulot va geografik diversifikatsiya Herfindahl–Hirschman hamda Theil indeksleri orqali baholangan. Natijalar eksport diversifikatsiyasi bilan iqtisodiy o'sish o'rtasidagi munosabat chiziqli emasligini ko'rsatgan: diversifikatsiya ma'lum chegaradan yuqori darajaga yetganda uning iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'siri kuchaygan [3]. Ushbu natija Qoraqalpog'iston Respublikasi uchun ham muhim metodologik ahamiyatga ega. Chunki hudud eksportini kengaytirishda faqat eksport qilinayotgan mahsulotlar sonini ko'paytirish emas, balki mahsulot va tashqi bozorlarning yetarli darajada diversifikatsiyalanganligini ta'minlash talab etiladi.

Ali va boshqalar tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotda 101 mamlakatning 1995–2019-yillardagi ma'lumotlari system GMM modeli yordamida tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida eksport konsentratsiyasining yuqori darajasi aholi jon boshiga YAIM o'sishi bilan salbiy bog'liqlikka ega ekanligi aniqlangan. Mualliflar, ayniqsa, past va quyi-o'rta daromadli mamlakatlarda eksport savatining diversifikatsiyasi barqaror eksport daromadlarini shakllantirish va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash uchun muhimligini ko'rsatgan [4].

Shuningdek, eksport diversifikatsiyasining sifat jihati ham muhim hisoblanadi. Structural Change and Economic Dynamics jurnalida chop etilgan tadqiqotda rivojlanayotgan mamlakatlarda mahsulot eksporti diversifikatsiyasi va barqaror iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik balance-of-payments-constrained growth modeli asosida o'rganilgan. Tadqiqot eksport diversifikatsiyasini shunchaki mahsulotlar sonining ko'payishi sifatida emas, balki ishlab chiqarish imkoniyatlari va iqtisodiy tarkibning o'zgarishi bilan bog'liq jarayon sifatida baholash zarurligini ko'rsatadi [5].

O'zbekiston iqtisodiyoti misolida eksport diversifikatsiyasi masalasini tadqiq etgan mahalliy olimlardan Gavxar Sultanovanning ilmiy ishlari alohida ahamiyatga ega. Sultanovanning 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti ixtisosligi bo'yicha "Iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida O'zbekiston eksportini diversifikatsiya qilishning nazariy va uslubiy jihatlari" mavzusidagi DSc dissertatsiyasi O'zbekiston eksportini diversifikatsiya qilishning nazariy va uslubiy masalalariga bag'ishlangan. OAK ma'lumotlariga ko'ra, tadqiqotda eksport diversifikatsiyasiga AKT rivojlanishining ta'siri ekonometrik baholangan

va eksportni diversifikatsiya qilishning milliy iqtisodiyot uchun ahamiyati asoslangan [6]. Mazkur ilmiy yondashuv Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida ham dolzarbdir.

Mahalliy tadqiqotchilardan Shavkat Otamurodovning hududlar tashqi savdosiga bag'ishlangan ilmiy ishida eksportning hududiy iqtisodiy rivojlanish va makroiqtisodiy barqarorlikdagi roli tadqiq etilgan. Muallif 2014–2024-yillar ma'lumotlari asosida Surxondaryo viloyati eksporti dinamikasini tahlil qilib, eksportni diversifikatsiya qilish, yangi tashqi bozorlarni o'zlashtirish va raqamli texnologiyalardan foydalanish hududiy eksportni rivojlantirishning muhim yo'nalishlari ekanligini asoslagan. Tadqiqotda ARIMA modeli yordamida eksport hajmining 2025–2030-yillardagi prognozlarini ham ishlab chiqilgan [7].

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, eksport va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik uchta asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi: birinchidan, eksport hajmining oshishi ishlab chiqarish va tashqi daromadlarni kengaytiradi; ikkinchidan, eksportning mahsulot va geografik diversifikatsiyasi tashqi bozorlardagi risklarni kamaytiradi; uchinchidan, yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar va xizmatlar eksportining kengayishi iqtisodiyotning tarkibiy transformatsiyasiga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning asosiy maqsadi Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdo va eksport salohiyatining hududiy iqtisodiy o'sishdagi rolini statistik ma'lumotlar asosida baholash hamda eksport salohiyatidan foydalanishni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda statistik guruhlash, dinamik qatorlar tahlili, tarkibiy tahlil, taqqoslash, nisbiy ko'rsatkichlarni hisoblash va iqtisodiy-mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdo hajmi 2010–2025-yillar davomida sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirdi (1-jadvalga qarang).

1-jadval

Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdoning asosiy ko'rsatkichlari dinamikasi

№	Ko'rsatkichlar	2023-yil	2024-yil	2025-yil	2025-yil 2023-yilga nisbatan, %
1	Tashqi savdo aylanmasi, mln AQSh dollari	593,4	703,5	810,8	136,6
2	Eksport, mln AQSh dollari	287,6	354,1	435,2	151,3
3	Import, mln AQSh dollari	305,8	349,4	375,6	122,8
4	Tashqi savdo saldosi, mln AQSh dollari	–18,2	+4,7	+59,5	—
5	Eksportning tashqi savdo aylanmasidagi ulushi, %	48,4	50,3	53,7	+5,3 punkt
6	Importning tashqi savdo aylanmasidagi ulushi, %	51,6	49,7	46,3	–5,3 punkt

Manba: Qoraqalpog'iston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan hisoblangan.

1-jadval ma'lumotlari Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdo faoliyatining 2023–2025-yillarda ijobiy dinamikaga ega bo'lganligini ko'rsatadi. Tahlil qilinayotgan davrda tashqi savdo aylanmasining 593,4 mln AQSh dollaridan 810,8 mln AQSh dollarigacha oshishi hududning tashqi iqtisodiy aloqalari ko'lamini kengayib borayotganini anglatadi. Mazkur o'sish, avvalo, eksport hajmining importga nisbatan yuqoriroq sur'atlarda ortgani bilan izohlanadi.

Xususan, 2025-yilda eksport hajmi 435,2 mln AQSh dollarini tashkil etib, 2023-yilga nisbatan 51,3 foizga oshgan. Shu davrda import hajmining 22,8 foizga o'sishi eksport o'sish sur'atidan sezilarli darajada past bo'lgan. Natijada tashqi savdo balansida 2023-yildagi 18,2 mln dollarlik manfiy saldodan 2025-yilda 59,5 mln dollarlik ijobiy saldo shakllangan. Bu esa hududning tashqi savdo operatsiyalarida eksportning iqtisodiy ahamiyati kuchayib borayotganini ko'rsatadi. Eksport hajmining tashqi savdo aylanmasidagi ulushi 2023-yildagi 48,4 foizdan 2025-yilda 53,7 foizgacha oshgani ham muhim tarkibiy o'zgarish hisoblanadi. Mazkur ko'rsatkichning 5,3 foiz punktga ortishi tashqi savdo tarkibida eksport operatsiyalarining salmog'i oshganini bildiradi. Biroq eksport hajmining o'sishini hudud iqtisodiy o'sishining barqaror omiliga aylantirish uchun eksport tarkibida yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar, qayta ishlangan qishloq xo'jaligi mahsulotlari, sanoat mahsulotlari va xizmatlar ulushini oshirish muhim hisoblanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasining eksport salohiyatini baholashda eksport hajmining o'sishi bilan bir qatorda uning tarkibiy tuzilmasidagi o'zgarishlarni ham tahlil qilish muhimdir. Chunki eksport tarkibining diversifikatsiyalanganligi hududning tashqi bozorlarga barqaror chiqishi, yuqori qo'shilgan qiymat yaratishi va tashqi savdoning iqtisodiy o'sishga ta'sirini kuchaytiruvchi omillardan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, quyidagi jadvalda Qoraqalpog'iston Respublikasining 2024–2025-yillardagi eksporti XSST tasnifi bo'yicha asosiy guruhlar kesimida tahlil qilinadi.

Eksport salohiyatining hududiy iqtisodiy o'sishga ta'sirini baholashda uning umumiy hajmi bilan bir qatorda eksport qilinayotgan mahsulotlarning tarkibiy tuzilishini o'rganish ham muhim ahamiyatga ega. Chunki eksport tarkibida xomashyo va past qo'shilgan qiymatli mahsulotlarning ustunligi hududning tashqi bozorlarga bog'liqligini kuchaytirishi mumkin, yuqori qo'shilgan qiymatga ega tayyor mahsulotlar ulushining ortishi esa ishlab chiqarish kooperatsiyasi, yangi ish o'rinlari va hududda yaratiladigan iqtisodiy qiymatning ko'payishiga xizmat qiladi. Shu bois Qoraqalpog'iston Respublikasida eksport tarkibining so'nggi yillardagi o'zgarishini statistik jihatdan baholash hudud eksport salohiyatining sifat jihatdan rivojlanish tendensiyalarini aniqlash imkonini beradi. (2-jadvalga qarang).

2-jadval ma'lumotlari Qoraqalpog'iston Respublikasida eksport hajmi 2024-yildagi 387,4 mln AQSh dollaridan 2025-yilda 435,2 mln AQSh dollarigacha, ya'ni

12,3 foizga oshganligini ko'rsatadi. Biroq eksport hajmining o'sishi bilan bir qatorda uning tarkibida sezilarli tarkibiy siljishlar yuz bergan.

2-jadval

Qoraqalpog'iston Respublikasida eksport tarkibining 2024–2025-yillardagi o'zgarishi

Eksport tarkibi	2024-yil, ming AQSh dollari	2025-yil, ming AQSh dollari	2025/2024, %
Jami eksport	387 392,1	435 167,6	112,3
Oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar	40 554,2	56 463,4	139,2
Ichimliklar va tamaki	56 710,5	55 652,1	98,1
Nooziq-ovqat xomashyo, yoqilg'idan tashqari	12 107,8	8 871,0	73,3
Mineral yoqilg'i, yog'lash moylari va shunga o'xshash materiallar	622,9	0,0	—
Hayvon va o'simliklar moylari, yog'lar va mumlar	211 880,4	189 628,3	89,5
Kimyoviy vositalar va shunga o'xshash mahsulotlar	56 163,4	34 890,4	62,1
Sanoat tovarlari	1 057,1	1 255,8	118,8
Mashinalar va transport asbob-uskunolari	4 359,0	9 257,0	212,4
Turli xil tayyor buyumlar	3 936,8	79 130,0	2 011,0
Xizmatlar	0,0	19,5	—

Manba: Qoraqalpog'iston Respublikasi Statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Eksport tarkibidagi eng muhim o'zgarish hayvon va o'simliklar moylari, yog'lar va mumlar guruhida kuzatilgan. Mazkur guruh eksporti 2024-yildagi 211,9 mln dollardan 2025-yilda 189,6 mln dollargacha kamaygan va uning jami eksportdagi ulushi 54,7 foizdan 43,6 foizgacha pasaygan. Shunga qaramay, ushbu guruh 2025-yilda ham eksport tarkibidagi eng katta ulushni saqlab qolgan. Bu holat hudud eksportining ayrim mahsulot guruhlariga nisbatan yuqori konsentratsiyaga ega ekanligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, turli xil tayyor buyumlar eksportida keskin o'sish qayd etilgan: 2024-yildagi 3,9 mln dollardan 2025-yilda 79,1 mln dollargacha oshib, qariyb 20 baravar ko'paygan. Natijada ushbu guruhning eksportdagi ulushi 1,0 foizdan 18,2 foizgacha ko'tarilgan. Mazkur o'zgarish eksport tarkibida tayyor mahsulotlar ulushining oshayotganini ko'rsatuvchi muhim tarkibiy siljish sifatida baholanishi mumkin. Oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar eksporti ham ijobiy dinamikaga ega bo'lib, 40,6 mln dollardan 56,5 mln dollargacha oshgan. Uning jami eksportdagi ulushi 10,5 foizdan 13,0 foizgacha ko'tarilgan. Bu esa hududning qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarini tashqi bozorlarga chiqarish imkoniyatlari kengayayotganini ko'rsatadi. Rasmiy statistikada 2025-yil yakunida meva-sabzavot eksporti ham 2024-yilga nisbatan o'sgani qayd etilgan. Boshqa tomondan, kimyoviy vositalar va shunga o'xshash mahsulotlar eksporti 56,2 mln dollardan 34,9 mln dollargacha kamaygan va ushbu guruhning eksportdagi ulushi 14,5 foizdan 8,0 foizgacha pasaygan. Nooziq-ovqat xomashyosi eksportida ham 26,7 foizlik kamayish kuzatilgan. Mashinalar va

transport asbob-uskunalarini eksporti esa 4,4 mln dollardan 9,3 mln dollargacha oshgan.

Umuman, 2024–2025-yillardagi tarkibiy o'zgarishlar Qoraqalpog'iston Respublikasi eksportining miqdoriy jihatdan o'sishi bilan birga, tarkibiy qayta shakllanish jarayonini ham boshdan kechirayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, tayyor buyumlar va oziq-ovqat mahsulotlari ulushining oshishi eksport tarkibini yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar tomon diversifikatsiya qilish imkoniyatlari mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, eksportning 43,6 foizi bitta yirik mahsulot guruhiga to'g'ri kelayotgani hudud eksportini yanada diversifikatsiya qilish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdo va eksport salohiyati hududiy iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri sifatida shakllanayotganini ko'rsatdi. 2023–2025-yillar statistik ma'lumotlari asosida amalga oshirilgan tahlil natijasida tashqi savdo aylanmasi 593,4 mln AQSh dollaridan 810,8 mln dollargacha, eksport hajmi esa 287,6 mln dollardan 435,2 mln dollargacha oshgani aniqlandi. Shu davrda eksportning importga nisbatan yuqoriroq sur'atlarda o'sishi natijasida 2025-yilda 59,5 mln dollarlik ijobiy tashqi savdo saldosini shakllangan. Mazkur natija hudud tashqi savdosining iqtisodiy o'sishga ta'sirini kuchaytirish uchun real iqtisodiy imkoniyat mavjudligini ko'rsatadi.

Tadqiqotda eksport tarkibining 2024–2025-yillardagi o'zgarishi ham baholanib, eksport hajmining o'sishi bilan bir qatorda uning tarkibiy diversifikatsiyasi jarayoni ham yuz berayotgani aniqlandi. Xususan, tayyor buyumlar eksportining 3,9 mln AQSh dollaridan 79,1 mln dollargacha oshishi va uning jami eksportdagi ulushining 1,0 foizdan 18,2 foizgacha ko'tarilishi hududda qayta ishlangan va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar eksportini kengaytirish imkoniyati mavjudligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, eksport tarkibida ayrim mahsulot guruhlarining yuqori ulushga ega ekanligi diversifikatsiya jarayonini yanada chuqurlashtirish zarurligini ko'rsatdi.

Tahlil natijasida Qoraqalpog'iston Respublikasining eksport salohiyatini oshirishda uchta asosiy yo'nalish ajratib ko'rsatildi: birinchidan, xomashyo va yarim tayyor mahsulotlar eksportidan yuqori qo'shilgan qiymatli tayyor mahsulotlar eksportiga bosqichma-bosqich o'tish; ikkinchidan, eksport qilinayotgan mahsulot va tashqi bozorlar geografiyasini diversifikatsiya qilish; uchinchidan, hududning qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat, to'qimachilik, kimyo va xizmatlar sohasidagi mavjud ishlab chiqarish imkoniyatlarini eksportga yo'naltirish.

Tadqiqotning asosiy ilmiy natijasi shundan iboratki, hudud eksportining miqdoriy o'sishi avtomatik ravishda iqtisodiy o'sish samaradorligini anglatmaydi; uning iqtisodiy ta'siri eksport tarkibining diversifikatsiyasi, qo'shilgan qiymat darajasi va tashqi bozorlardagi barqarorlik bilan belgilanadi. Shu sababli Qoraqalpog'iston Respublikasida eksport siyosatini baholashda faqat eksport

hajmini emas, balki eksportning tarkibiy sifati va diversifikatsiya darajasini ham asosiy mezon sifatida qo'llash maqsadga muvofiq. Amaliy jihatdan, hududning eksport salohiyatini oshirish uchun eksportchi korxonalarni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash, eksportoldi tayyorgarlik xarajatlarini kamaytirish, logistika infratuzilmasini rivojlantirish, yangi tashqi bozorlarni izlash hamda mahsulotlarni xalqaro standartlar asosida sertifikatlashtirish mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 14-martdagi PF-47-son "Mahsulotlarni eksport qilish tartib-taomillarini takomillashtirish va qo'shilgan qiymatga ega tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni.
2. Sarin V., Mahapatra S.K., Sood N. Export diversification and economic growth: A review and future research agenda // Journal of Public Affairs. 2022. Vol. 22, Issue 3. e2524. DOI: 10.1002/pa.2524.
3. Trinh P.T.T., Thuy H.T.T. Export diversification and economic growth: A threshold regression approach for emerging markets and developing countries // Economic Journal of Emerging Markets. 2021. Vol. 13, No. 2. DOI: 10.20885/ejem.vol13.iss2.art8.
4. Ali et al. Impact of export diversification on economic growth: A system GMM approach // International Journal of Development Issues. – 2022. – Vol. 21, Issue 2. – P. 309–320. DOI: 10.1108/IJDI-10-2021-0210.
5. Product export diversification and sustainable economic growth in developing countries // Structural Change and Economic Dynamics. 2019. Vol. 51. P. 138–151. DOI: 10.1016/j.strueco.2019.08.006..
6. Sultanova G.K. Iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida O'zbekiston eksportini diversifikatsiya qilishning nazariy va uslubiy jihatlari: 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti ixtisosligi bo'yicha DSc dissertatsiyasi. Toshkent: Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti.
7. Otamurodov Sh., Eshqulova N. Hududlar rivojlanishi va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda tashqi savdoning ahamiyati // Ilg'or iqtisodiyot va pedagogik texnologiyalar. 5-son. 2025. 583–591b.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjournal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669225 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688

Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2-uy